

1938-1951 TARİHLERİ ARASINDA BAZI YAYIN EVİ VE YAZARLARIN CHP'DEN YARDIM TALEPLERİ

Şahmurat ARIK*

Help Request of Some Publishing Houses and Authors from CHP Between 1938-1951 Summary

CHP's taking place in Turkish political history by the declaration of the republic is the beginning of the "single party" stage lasting for almost 30 years. A party's reigning for such a long time resulted in viewing the state as the party and the party as the state. Has been so the citizens started apply CHP to find solutions for any problems. CHP's opening "Halkevi" for education and organisation country wide caused total book purchase for the libraries set up there. The refore, some publishing houses and authors applied the party for their financial problems between 1938-1951 and requested help from CHP for state's purchasing the boks they had published. However, particularly publishing house owners couldn't have a positive response for their application, some other authors couldn't have a help to solve their problems though all their efforts.

Keywords: Letter, Help request, Publishing house, Author, "Halkevi"

Cumhuriyet'in ilânıyla CHP'nin Türk siyasî tarihinde yer alması, birtakım sebeplerle 27 yıllık tek parti döneminin başlangıcı olmuştur. Bir partinin tek başına bu kadar iktidarda kalması, "parti devlet" zihniyetini ortaya çıkarmış; bu durum ise, hangi konuda olursa olsun tek merciin CHP olması neticesini doğurmuştur.¹ Bu sebeple herhangi bir meselenin çözümü, ilgili bir kamu kurumu ya da bakanlık yerine CHP'de aranmıştır. CHP; Türk Ocaklarının kapatılmasını müteakip ideolojik, sosyal ve kültürel örgütlenmeyi yurt geneline yaymak amacıyla 1932 yılında halkevi ve halkodalarını kurmuş ve buralarda oluşturacağı kütüphaneler için özellikle 1936'dan itibaren toplu kitap alımlarına başlamıştır.² 1932'den 1951 yılına kadar ülke genelinde 400 civarında halkevi ve bunlara ait kütüphaneler açılmıştır.³ Bu çerçevede, bazı yayın evi ve yazarlar, içinde buldukları maddî sıkıntıları

* Yard. Doç. Dr. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Devrek Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ Ayşe Güneş Aşata, *CHP –Organ ve İdeoloji-*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992, s. 73.

² Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri (1932-1951)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 85.

³ Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990, 133-230.

aşmak amacıyla CHP Genel Sekreterliğine mektuplarla başvurmuş, neşrettikleri kitapların halkevi ve halkodalarına satın alınmasını isteyerek, içinde buldukları sıklıktan kurtulmayı düşünmüşlerdir. Çalışmamızda, öncelikle Türk romanının gelişiminde önemli bir yere sahip iki yayınevini, “Hilmi Kitabevi” ile “Ahmet Halit Kitabevi”nin sahiplerince kaleme alınmış mektuplar incelenecektir. Daha sonra da maddî sıkıntılara rağmen telif ve tercüme faaliyetlerini bırakmayarak Türk kültürüne hizmet eden Refik Ahmet, Kemal Bilbaşar, Ercüment Behzat, Abdülhak Şinasi ve Halit Fahri gibi bazı simaların CHP’den yardım talepleri ve bu müracaatların nasıl değerlendirildiği ele alınacaktır.

Hilmi Kitap Evi Sahibi İbrahim Hilmi’den “CHP Genel Sekreteri Sayın Bay Kasım Gülek’in Yüksek Huzurlarına”

İbrahim Hilmi, 1896 yılında Bâbîâlî’de Kitabhâne-i İslâm adını verdiği küçük bir yayın evi açar. İlk birkaç yıl maddî yönden büyük sıkıntılar yaşarsa da bu zorlukları, kitap evinin bir bölümünü çay ocağı yaparak aşmaya çalışır.⁴ Hilmi Bey, İslâm Kitabevi’ni kurarken gerek Osmanlı coğrafyasında gerekse tüm diğer dünya devletlerinde İslâmî sahada sistemli bir yayıncılığın olmadığını fark eder ve bu yayın evi vasıtasıyla Müslümanlara hitap eden seviyeli kitaplar neşretmeyi hedefler.⁵

Ancak çeşitli sebeplerle bunda muvaffak olamaz. Bunu müteakip askerî alanda eğitici kitapların yok denecek kadar az olduğunu görür ve bu alanda eserler neşretmeye başlar. Kitap evinin adını da Kitabhâne-i İslâm ve Askerî’ye çevirir. 1921 yılına kadar bu isimle neşriyatta bulunan Hilmi Bey, bu tarihten sonra yayın evinin adını Kitabhane-i Hilmi olarak değiştirir.⁶ Bu isim, daha sonra Hilmi Kitaphanesi; ardından da Hilmi Kitabevi olacaktır.

İbrahim Hilmi, Cumhuriyet’in ilânından sonra Osmanlı döneminde olduğu gibi yayın faaliyetlerine devam eder. Ne var ki, bu dönemde de bazı zorluklara göğüs germek zorunda kalır ve Harf İnkılâbı sebebiyle hayatının en büyük talihsizliğini yaşar. Zira, Maarif Vekâletinin teminatıyla Osmanlıca pek çok ders kitabı basmış ve inkılâp sebebiyle bunları satamamıştır. Bu durum ise, İbrahim Hilmi’nin her geçen gün biraz daha borçlanmasına sebep olmuştur. Hilmi Bey, borçlarını kapamak amacıyla ders kitapları yanında birçok yeni eser hazırlamış ve Latin alfabesiyle basmıştır. Ancak şanssızlıklar yakasını bir türlü bırakmaz. Bu defa da ders kitaplarının neşir ve satış hakkı Maarif Vekâletine verilir. Artık, Hilmi Bey’in tutunacak dalı kalmamıştır. Kendince tek bir çıkış yolu bulur. O da devletten yardım istemektir.

CHP’nin devlet, devletin de CHP olduğu “Tek Parti” döneminde müracaatın nereye yapılacağı açıktır. İbrahim Hilmi kaleme sarılır, 21/12/1945 tarih ve

⁴ *Fihris-i Kitabhâne-i Hilmi*, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1337, s. 4.

⁵ *Fihris-i Kitabhâne-i Askerî*, Kitabhâne-i İslâm-Askerî, İstanbul, 1317, s. 3.

⁶ *Fihris-i Kitabhâne-i Hilmi*, s. 9.

“Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği Yüksek Makamı”na başlıklı bir mektup yazar. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde kayıtlı bulunan bu mektup, iki bölüm halinde beş sayfadan oluşur.⁷

Birinci bölümde, giriş mahiyetinde bir kısım ve üç alt başlık yer alır. İbrahim Hilmi, burada, Osmanlı askerî okulları ve ordu mensupları için on beş yılda 200 farklı kitap bastığını zikreder. Daha sonra da, üç alt başlık halinde “Mutlâkiyet”, “Meşrutiyet” ve “Cumhuriyet” devirlerinde ne gibi hizmetler yaptığını anlatır. Hilmi kitap evi, “Mutlakiyet devrinde” birçok ilmî kitap, külliyat, atlas ve harita basmıştır.

İbrahim Hilmi, Meşrutiyet yıllarında ilk resimli gazete olan *Millet*'i çıkarmış; *Abdülhamit Devri Saltanatı* ile *Osmanlı-Rus Seferi* adlı üçer ciltlik iki eser, *Tarih-i Umumî* isimli on sekiz ciltlik bir külliyat ve Ahmet Refik'in “halka mahsus” on ciltlik tarih serisini yayınlamıştır. Bunun dışında “mühim dinî kitaplar ve tefsirler de” neşretmiştir. Mektubun bu bölümünde, yukarıdaki eser adlarından sonra II. Balkan Savaşı ve İstiklâl Harbi yıllarında da ne gibi hizmetler ifa edildiği kaydedilmiştir. Burada yazılanlardan öğrendiğimize göre bu tarihlerde özellikle ilkokulların tüm ders kitapları Hilmi kitap evi tarafından neşredilmektedir.

Mektupta, Cumhuriyet devrindeki faaliyetler hakkında da bilgi verilmiştir. İbrahim Hilmi bu devirde yaşadığı olumsuzlukları “tuhaf bir tesadüf veya suitalih eseri olarak” nitelendirir. Öncelikle rakiplerinin çevirdiği dolaplardan, sonra da Harf İnkılabıyla yaşadığı zorluklardan bahseder. 1928 senesinde Maarif Vekâletinin teminatıyla okul kitaplarının çoğunu İbrahim Hilmi basmış, bu yolda iki yüz bin liralık masraf yapmıştır. Ancak tam bu sırada Harf İnkılabı olmuş ve Osmanlıca neşredilen bütün kitaplar İbrahim Hilmi'nin elinde kalmıştır. Bu sebeple bankalara, kâğıtçı ve yazarlara olan borçlar ödenemez. Kitap evi, faiz batağına doğru sürüklenmeye başlamıştır. İbrahim Hilmi, borçlarını temizlemek amacıyla okul kitaplarını yeni harflerle basar. Bunlar için de yeni borçlara girmiştir. Ancak, talihsizlik İbrahim Hilmi'nin yakasını bir türlü bırakmaz. Bu defa da ders kitaplarının neşir ve satış hakkı Maarif Veâletine tevdi edilir. İbrahim Hilmi, bu şanssızlığı da bertaraf etmeye çalışır ve pek çok Batı romanını tercüme ettirerek satmaya çalışır. Bu yolla bir miktar para kazanır.⁸ Fakat bunda da umduğunu

⁷ İbrahim Hilmi'nin iki farklı tarihte yazdığı üç mektup ve bunlar hakkında yapılan yazışmalar için bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 882.464..1, Tarih: 01/03/1948.

⁸ İbrahim Hilmi, Dünya klâsiklerini peyderpey tercüme ettirir ve basılan kitapları, numune ve fiyat listeleriyle birlikte CHP Genel Sekreterliğine gönderir. Tercümelemler arasında Balzac, Çehov, Maupassant, Tolstoy, Puşkin, Steinbeck, ve Emile Zola'ya ait eserler vardır. 30/7/1936, 28/11/1940, 16/8/1941, 7/1/1943 tarihlerinde yapılan müracaatlarda İbrahim Hilmi, söz konusu eserlerin CHP tavassutuyla halkevlere ve halkodaları için satın alınmasını, bunun Hilmi Kitabevi'ni himaye anlamı taşıyacağını arz eder. CHP Genel Sekreterliği de tenzilât yapıldığı takdirde kitap satın alınacağını İbrahim Hilmi'ye bildirir. Nihayetinde Balzac'tan çevrilmiş *Tılsımlı Deri* (400 adet), *Uykusuz Gece* (400 adet) 16/8/1941'de; 26 Kanunusani 1942'de *Dominik* (200 adet); 7/1/1943 tarihinde *Donkışot* (625 adet); 6 Ağustos 1945'te J. Steinbeck'in *Aysız*

bulamaz. Zira hem yeterli miktarda satış yapılamamış; hem de hükümet, tercüme komisyonu kurarak Batı klâsiklerini devlet eliyle neşretmeye başlamıştır.

Mektubun “MAKSAT” başlığını taşıyan ikinci ve son bölümü, İbrahim Hilmi'nin partiden isteklerine ayrılmıştır. İbrahim Hilmi, “Türk milletinin irfanına elli sene mütemadiyen çalışmış” bir yayının evinin borç yüzünden kapanmasının “Cumhuriyet hükümetinin şanü şerefine, Halk Partisinin” gözettiği adalet anlayışına uygun düşmeyeceğini söyler ve yetkililerden bu sese kulak verilmesini ister.

Boğulmak üzere olan birinin imdat çılığına benzeyen bu mektup, CHP Genel Sekreterliği tarafından 25/12/1945 tarihinde II. Büro'ya gönderilmiş; burası da durumu V. Büro'ya bildirmiştir. V. Büro'nun devreye girmesiyle CHP Genel Sekreterliği, CHP İstanbul İl İdare Kurulu Başkanlığına 13/4/1946 tarihli bir mektup yazmış ve İbrahim Hilmi hakkında bilgi istemiştir. Bunun üzerine İstanbul İl Başkanı, aynı zamanda Yeşilköy Halkevi Başkanı olan Hilmi Bey'i parti merkezine çağırması ve gerekli malumatı alarak keyfiyeti, CHP Genel Sekreterliğine rapor etmiştir. F.D. imzalı bu raporda İbrahim Hilmi'nin içinde bulunduğu durum sebepleriyle birlikte etraflıca izah edilir.

CHP İstanbul İl İdare Kurulu Başkanı tarafından yazılan bu mektupta, İbrahim Hilmi'nin başına gelen hadiseler ifade edilirken özellikle iki nokta üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi Harf İnkılâbı, diğeri de Hilmi Kitabevi'nin rakibi konumunda bulunan Ermeni ve Yahudi iki kitapçının olumsuz faaliyetleridir. Harf İnkılâbının yol açtığı zararları telâfi etmek amacıyla bütçeden ayrılan 400 bin liranın 45 bin lirası, Hilmi Kitabevi'ne verilecektir. Ancak Hilmi Bey bu parayı bir türlü alamamıştır.

Başkan, Hilmi Kitabevi'nin içinde bulunduğu durumu özetledikten sonra İbrahim Hilmi'nin siyasî görüş ve CHP ile olan ilgisini de şu satırlarla açıklar:

“Partimizce olan ilgisine gelince: On seneden beri Yeşilköy Bucağı Halk Partisi İdare Kurulu heyetinde bulunarak Yeşilköy'de ilk halk odası ve bilâhare halkevi başkanlığını yaptığı ve bugün aynı vazifeyi ifa ettiğini ve her törende halk evine söylediği hitabelerle ve verdiği konferansların dinleyiciler üzerinde çok iyi tesirler bıraktığını işittim.

Geceler (25 adet), Maupassant'ın *Ay Işığı* (50 adet) ve E. Zola'nın *Rahip Müre'nin Gunahı* (25 adet) adlı eserler %20 indirimle kitap evinden satın alınır. Tercüme yoluyla basılan bu eserler dışında, 16/8/1941'de Halit Ziya'nın *Saray ve Ötesi* (200 adet), 13/12/1945'te *Bir Ölü'nün Defteri* (50 adet), ve (29/9/1945)'te Hüseyin Rahmi'nin *Tesadüf* (50 adet) adlı eserleri de Hilmi Bey'den satın alınmıştır. Kısacası İbrahim Hilmi, CHP'den yardım istediği mektubu yazmadan evvel 1936-1945 tarihleri arasında, kendisinden toplam 1 975 adet kitap satın alınmıştır. Tabii olarak bu sayıdaki kitap satışı Hilmi Kitabevi'ni kurtarmaya yetmemiştir. Bahsi geçen kitap alımları hakkında bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 898.512..1, Tarih. 13/04/1951.

Yeni seçim münasebetiyle bizzat yazarak bastırıldığı ve dağıttığı “Türkiye’de İnkılâp Usulleri ve Parti Mücadeleleri”ni yine kendi hesabına bastırıp meccanen dağıttığı “Kime Rey Vereyim?” risalesi partimizin doğru düşünceli sadık ve samimi bir azası olduğunu göstermiştir.

Binaenaleyh kendilerinin hak ve adalet namına samimi müracaatlarını doğru bulur, haklarında yapılacak malî yardımın memleket için çok faydalı neşriyatta bulunmasına hadim olur kanaatiyle bu elli senelik millî müessesenin idamesi ve mükâfatlandırılması partimiz için de şerefli bir kadirşinaslık sayılacağını arz ile derin saygılarımı sunarım.”⁹

Görüldüğü gibi 1946 tarihinde yazılan bu cevabî mektupta, İbrahim Hilmi’nin CHP teşkilâtında ve seçim çalışmalarında aktif bir rol aldığı vurgulanmış ve kendisine açıktan destek verilmesinin parti menfaatleri açısından da olumlu sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir. Fakat bütün bu soruşturma ve yazışmaların neticesinde gözle görülür bir gelişme olmaz. İbrahim Hilmi, bütün olumsuzluklara rağmen yayın faaliyetlerini sürdürmeye çalışır. Ancak bir defa çıkmaza girmiştir ve tüm uğraşları boşa kürek çekmekten başka bir anlam ifade etmez.

Hilmi Çığıracan, 1951 yılı geldiğinde CHP’ye bir kez daha müracaatta bulunmayı düşünür. Bu defa da içinde bulunduğu sıkıntıyı, CHP “Genel Sekreteri Sayın Bay Kasım Gülek’in Yüksek Huzurlarına” arz eder.¹⁰ 24/3/1951 tarihli 3 sayfalık mektup, “Pek Muhterem Üstat Kasım Gülek” hitabıyla başlar. Hilmi Bey, bir iki satırlık girişten sonra öncelikle Kasım Gülek’e duyduğu muhabbeti dile getirir: “Cumhuriyet Halk Partisinin iktidarı gaip etmesinden sonra Halk Partisi Genel Sekreterliği makamını ihraz etmiş olmanıza da çok sevinmiştim. Derecei iktidar ve liyakatinizi öğrendikten sonra parti işlerine ait bazı beyanatınızı ve münakaşalardaki kudretinizi anladıktan sonra size olan sevgi ve hürmetim bir kat daha arttı. İşte bu mezayanızdan cesaretleterek size en mühim bir derdimi ve endişemi arz etmeğe, bir çare bulunup bulunmayacağını anlamağa karar verdim.” Böyle bir methiye paragrafından sonra baştan beri ifadeye çalıştığımız sıkıntılar, Kasım Gülek’e aktarılır. CHP’den yardım isteyeli beş yıl olmuş; ancak bir cevap alınamamıştır. Bu satırlardan öğrendiğimize göre, İbrahim Hilmi’nin daha önceki müracaat mektupları, CHP genel merkezinde kasıtlı olarak yok edilmiştir.

İbrahim Hilmi, bütün sıkıntılarını ana hatlarıyla özetledikten sonra mektubunu şu cümlelerle noktalar: “Bu elim âkıbet Halk Partisinin idaresi zamanında vaki olduğu için partili sıfatıyla tekrar Halk Partisi merkezine müracaatı muvafık buldum. Parti merkezi iktidar mevkiinde iken tetkike vakit bulamadığı müracaatımı şimdi sükunetle inceler ve zatiîlileri gibi yüksek tahsilli ve görgülü bir zatın 55 senelik bir müesseseyi yalnız başına idare etmiş ve Türk milletinin irfanına

⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 882.464..1, Tarih:01/03/1948.

¹⁰ Aynı yer.

çok hizmet eylemiş bir neşriyat evini hak ve adalet namına himaye edeceğinizi ümit eder en derin saygılarımı sunmakla şeref duyarım.”

Kasım Gülek’e gönderilen bu mektubun sonuna üç maddelik bir not da düşülmüştür. Bunlardan ilki, Hilmi Kitabevi’ni bekleyen büyük tehlikeden söz etmektedir. Kitap evi, ipotek altındadır ve Reasürans şirketine olan sekiz bin liralık taksit ödenmediği takdirde satılacaktır.

Bilindiği gibi 1950 seçimleriyle Demokrat Parti iktidarı ele almış, senelerdir ülkeyi yöneten CHP büyük bir yenilgiye uğramıştır. İbrahim Hilmi’nin ikinci not’u da seçim sonrasında, iş yerlerindeki İnönü’nün resminin kaldırılmasıyla ilgilidir: Madde 2. “Sayın İnönü Hazretlerinin tasviri her taraftan kaldırıldığı halde kitap evimin kasası üzerinde ve mevkii ihtiramda asılı bulunmaktadır.” Çığıracan, 1945’te CHP’ye gönderdiği mektubun bir kopyasını da bu mektuba iliştiirmiş ve bunları Gülek’e göndermiştir.

İbrahim Hilmi’nin bu müracaatları, CHP Genel Sekreterliği tarafından incelenir ve kendisine 13/4/ 1951 tarih ve Kasım Gülek imzalı şu cevap yazılır:

“24/3/1951 tarihli mektubunuzu aldım.

Bahis buyurduğunuz hususları ve ondan evvelki müracaatlarınızı dikkatle inceledim. Mazide uğradığınız bir takım talihsizliklerle bugünkü müşkül durumunuzu takdir ediyorum. Ancak partimizin bugün içinde bulunduğu durumu sizin de anlayışla karşılayacağınıza emin bulunuyorum.

Bu itibarla bugünkü şartlar altında size ticarethanenizin ıslâhı bakımından partice bir müzaheretle bulunmamıza imkân olmadığını esefle bildirmek zorunda olduğumu arz eder, saygılar sunarım.”

Sonuç olarak, İbrahim Hilmi’nin 1946’dan beri devam eden yardım isteği 1951’deki Kasım Gülek’in bu mektubuyla olumsuz neticelenmiş olur.

“10 Yıl Aralıksız ve Feragatle Partiyeye Hizmet Eden” Ahmet Halit’e “Yardıma Arzu Duyuyorsanız...”

Yaptığımız incelemelere göre, halkevi ve halkodaları için kitap satın alımında tercih edilen yayın evleri arasında Ahmet Halit Kitabevi birinci sırayı almaktadır.¹¹ Ahmet Halit, kitap evinde bastığı kitapların listesini, muhtelif tarihlerde, sıradan bir iki satır yazıyla CHP Genel Sekreterliğine bildirmiş ve büyük miktarda kitap satışları yapmıştır. Öyle ki, arşiv belgelerinden yaptığımız tespitlere göre, 26/11/1936’dan 13/3/1946 tarihine kadar, Ahmet Halit’ten 14 kez kitap alınmıştır.

¹¹ CHP Genel Sekreterliği, İbrahim Hilmi ve Ahmet Halit’ten başka İkbâl ve İnkılâp kitap evlerinden de kitap almıştır. İkbâl Kitabevi 1939-1941; İnkılâp Kitabevi de 1940-1945 yılları arasında partiye kitap satışında bulunmuştur. Bu tarihlerde İkbâl’den 3.000, İnkılâp Kitabevi’nden de 12.000 civarında, çoğunluğu roman türü eserlerin oluşturduğu kitap alınmıştır. İkbâl ve İnkılâp Kitabevi’nin kitap satışları için bkz, *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 867.415..1, Tarih: 6/9/1945; *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 890.489..1, Tarih: 12/7/1949.

Bu on yıllık süre içerisinde, 30.850 adet kitap satılmıştır ki, bu sayı her yıl için ortalama 3.000 kitap demektir.¹² Bu rakamları Hilmi Kitabevi'nin kitap satış miktarıyla karşılaştığımızda –ki bu miktar 1936'dan 1945 sonuna kadar yaklaşık 2000'dir- arada büyük bir fark olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sebep ve sonuçlarıyla birlikte ayrı bir çalışma konusu olacağından sadece işaret edip geçiyoruz.

Kitap satış listeleri ve bunun karşılığında alınan ücretlere dikkat edildiğinde, 1936-1946 yılları arasında, Ahmet Halit'in meslektaşlarına göre oldukça iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır. 1935-1946 tarih aralığında Ahmet Halit'ten yapılan en çok kitap alımının 1945'e isabet ettiği görülmektedir. Bu tarihte, kitap evinden 20/3/1945'te 8.500, 18/4/1945'te 8.500, 20/7/1945'te 450 ve 12/10/1945'te 50 adet kitap satın alınmıştır. Ahmet Halit Kitabevi'nin CHP Genel Sekreterliğine 17.500 kitap sattığı 1945'te İbrahim Hilmi'nin de CHP'ye müracaat ederek yardım istediği; ancak herhangi bir yardım alamadığı göz önüne alındığında ilginç bir durumla karşılaşırız . İbrahim Hilmi, yardım istemeden önce bu yıl içerisinde devlete toplam 200 kitap satabilmiştir. Bu sayı, Ahmet Halit'in 17.500 rakamıyla mukayese edildiğinde Ahmet Halit'in CHP tarafından desteklendiğini; İbrahim Hilmi'nin başvurularının ise, pek dikkate alınmadığını göstermektedir. Ne var ki, bu durum 1947-1948 tarihlerine kadar devam etmiştir. Ahmet Halit'in 27/2/1948'de CHP Genel Sekreteri Fikret Sılay'a yazdığı mektuptan anlaşıldığı kadarıyla, Ahmet Halit bu tarihlerde oldukça müşkül bir vaziyettedir. Borçlarını ödeyememiş, evini ipotek etmiştir. Bunun üzerine CHP'ye bir mektup yazmış ve Fikret Sılay'a 10 yıl boyunca partiye aralıksız hizmet eden biri olduğunu da hatırlatarak durumunun çok kötü olduğunu, yayın evinden kitap satın alınmak suretiyle kendisine yardım edilmesini istemiştir:

“Sayın Bay Fikret Sılay

CHP Genel Sekreteri

Sizi ilk defa olarak şahsım için rahatsız ediyorum. Rahatsızlığıma ilâveten zatülcenp oldum. Dört aydır yatak içindeyim. Dükkanla uğraşamıyorum. Çoluk çocuk elinde kaldı, Tanrının takdiri ne ise o olacak.

Biraz sıkıntıya uğrayarak evimi Emniyet Sandığına terhin ettim. Günü yaklaştı. Hayli sıkıldım. Eskiden partinin kitapçılardan kitap satın aldığını hatırladım. Son zamanlarda tahsisat yok diye almıyorlarmış. Bilmem yine bu durum devam ediyor mu? Ediyorsa siz sağ olun. Benim için hususi muameleyi asla istemem. Yok, yardım imkânı varsa ve gönlünüz de 10 yıl aralıksız ve feragatle partiye hizmet eden ve hiçbir karşılık beklemeyen hasta bir arkadaşaya yardıma arzu duyuyorsa bendenizi iki satırla haberdar buyurursunuz. Şayet imkân yoksa hiç

¹² Kitap satın alımlarıyla ilgili listeler ve Ahmet Halit'in 1948'de CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu bir mektup için bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 882.464..1, Tarih: 1/3/1948.

rahatsız olmayın, cevap almayınca imkân bulunmadığını anlamış olurum. Olsa da olmasa da sağ olun. Ellerinizden saygı ile öperim.”

Ahmet Halit’in bu mektubu, CHP Genel Sekreterliği kayıtlarında şu cümlelerle özetlenmiştir: “Sıkıntı içinde imiş. Evini Emniyet Sandığına ipotek etmiş. Günü yaklaşmış. Kitapevinden partimizce imkân nispetinde yardım olmak üzere kitap alınmasını dilediği.” Kitap evinin içinde bulunduğu sıkıntı, bu mektupla net bir şekilde CHP’ye yansıtılmıştır. Ancak Cumhuriyet Arşivi kayıtlarında yaptığımız incelemelere göre, bu mektuptan sonra Ahmet Halit’e yardım yapıldığı ya da kitap evinden kitap satın alındığına dair herhangi bir belgeye rastlanamamıştır. Görünen o ki, 1946 seçimlerinin ardından doruk noktasına ulaşan siyasî tartışmalar, CHP’nin halk desteğini kaybedişi ve daha sonrasında da 1950 seçimleriyle iktidardan uzaklaşması; partinin halkevi ile halkodaları için yaptığı kitap alımlarını tamamıyla durdurmuştur.

Refik Ahmet Sevengil’in İstirhamı: “Lütfunuzun Tecellisi Bu Günlere Rast Gelirse Pek Makbule Gececek.”

Refik Ahmet Sevengil de bazı yayın evi sahipleri gibi CHP’ye birkaç defa mektup yazarak partiden “himaye edilme” talebinde bulunmuştur.¹³ CHP Genel Sekreterliğince daha önce –ki bu tarih 10 Nisan 1937’dir- yazarın *Çıplaklar* adlı eserinden 158 lira karşılığında 140 kitap satın alınmıştır. Ancak, kayıtlarda Refik Ahmet’in *Çıplaklar*’la ilgili bir müracaatına rastlanamamıştır. Bununla birlikte Sevengil’in bir başka eseri için partiye müracaat ettiği görülmektedir.

Açlık isimli romanı için Genel Sekreterliğe başvuran Refik Ahmet, bu eserin halkeveleri için satın alınmasının kendisini himaye etmek anlamı taşıyacağını belirtmiştir. Kaynak gösterdiğimiz belgede şunlar yazmaktadır:

“*Açlık* ismiyle yazıp kendi hesabıma bastırduğum romanımdan bir sayısını gönderiyorum; memleket dekoru ve memleketçilik davası arasında halkevlerimizin faydalı ve müspet çalışmalarını da belirten bu kitabımdan halkevleri kütüphaneleri için bir miktar satın alınmasını kabul ve alâkalılara emir buyurursanız hem neşriyatı, hem beni himaye etmiş olacaksınız. En derin saygılarımı sunarım.”

Refik Ahmet’in bir diğer başvurusu da *Köyün Yolu* adlı hikâye kitabı içindir. Yazar, bu kitabını bastırdıktan sonra CHP Genel Sekreterliğine müracaat ederek eserin neşrini haber verir ve *Açlık* için yaptığı müracaatta ifade ettiği gibi, münasip görülecek miktarın satın alınmasının kendisini “korumak” anlamı taşıyacağını arz eder. Mektupta şunlar yazılıdır:

“*Köyün Yolu* ismi altında ve küçük hikâyelerden mürekkep olmak üzere kendi hesabıma bastırduğum kitabımdan iki sayısını takdim ediyorum; Halkevleri kütüphanelerine dağıtılmak üzere münasip görülecek miktarını satın alınması hem

¹³ Konuyla ilgili dört mektup ve bunlara verilen cevaplar için bkz. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 896.506..1, Tarih: 29/5/1950.

neşriyatı, hem de beni korumak olacaktır; lütfunuzu diler, derin saygılarımı tekrarlarım.” Üzerinde tarih kaydı bulunmayan bu iki müracaattan ilki, 24 Mart 1938; ikincisi de 25 Haziran 1938 tarihlerinde CHP Genel Sekreterliğince kayda alınmıştır.

Refik Ahmet, bu iki başvurudan umduğunu bulamaz. Özellikle ilk müracaatı üzerinden epeyce zaman geçmiştir. CHP Genel Sekreterliğinden herhangi bir cevap alamayınca 23/6/1938 tarihinde pusula nev'inden bir mektup yazar ve yardım talep eder. Yazar, isteğini şu cümlelerle arz eder:

“Sayın Bay İncedayı;

Kısa bir zaman için Ankara'ya gelebilmiş olmam fırsatından istifade ederek ziyaretinize geldim; uzun boylu konuşma fırsatı hasıl olmadı.

Köyün Yolu ismiyle neşrettiğim hikâye kitabımdan bir sayısını takdim ediyorum. Genel Sekreterliğe de iki kitap ile bir mektup gönderdim. Kitaptan halkevleri için satın alınması hususunda lütuf ve himayenizi rica ederim. Evvelce de “*Açlık*” isimli romanımı takdim etmiş, bu ricada bulunmuştum; lütfunuzun tecellisi bu günlere rast gelirse pek makbule geçecek.”

Bu sabah İstanbul'a hareket ediyorum; hürmetle veda ederim.”

Refik Ahmet'in yazdıklarından anlaşılacağı üzere yazar bir hayli sıkıntı içerisinde ve mümkün olan en kısa sürede kendisine yardım elinin uzatılmasını beklemektedir. Ne var ki, yazarın müracaatına CHP Genel Sekreterliğince ancak bir yıl sonra karşılık verilir. 17 Nisan 1939 tarihli bir yazıyla Sevengil'e, “Partice satın alınmak suretiyle yardım yapılmasını istediğiniz *Köyün Yolu* adlı eserinizden 400 tanesi 100 liraya satın alınacağı” haberi gelir.

Kitapların satışıyla elde edilen 100 lira, yazarı bir müddet de olsa rahatlatır. Fakat aradan dört ay geçmeden başka bir müracaatla karşılaşırız. Refik Ahmet, “CHP Genel Sekreterliği Yüksek Makamına” başvuruda bulunarak *Açlık* romanıyla ilgili daha önce dikkate alınmayan başvurusunu tekrarlar ve bu romanından da satın alınmasını, “ihtiramlarını arz ederek” talep eder. Tarihsiz olan bu müracaat, 8 Temmuz 1939'da CHP Genel Sekreterliğinde kayda geçirilmiştir. Bu müracaat üzerine aradan yaklaşık iki yıl geçer ve Refik Ahmet, CHP Genel Sekreterliğinden bir cevap alır. V. Büro Şefi ve Giresun Milletvekili Nafi Kansu imzalı bu mektupta *Açlık* romanından 200 adet alınacağı ve kendisine 100 lira ödeneceği bildirilir. Neticede Refik Ahmet Sevengil 18 Nisan 1941 tarihinde, “CHP Genel Sekreterliği kasasından” 100 lirasını alır ve partice “korunmuş” olur.

Kemal Bilbaşar'ın “Himaye” Edilme İsteği

Arşiv belgeleri arasında Kemal Bilbaşar'ın da eserlerinin satın alındığına dair kayıtlara rastlanmaktadır.¹⁴ CHP, yazardan daha önce *Memleket Hikâyeleri* ve

¹⁴ Kemal Bilbaşar'la ilgili tüm belgeler için bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 867.415..1, Tarih: 6/9/1945.

Cevizli Bahçe adlı iki eser satın almıştır. Bu eserlerin birincisinden 200 adet satın alınmış karşılığında Kemal Bey'e 60 lira ödenmiştir.

Cevizli Bahçe'nin satın alınmasını müteakip 3/7/1943 tarihli bir mektupla CHP'ye müracaat eden yazar, *Denizin Çağırışı* adlı bir roman yazdığını, daha önce olduğu gibi, şimdi de kitabının satın alınmasıyla CHP'nin himayesini beklediğini arz eder:

“Evvvelce çıkardığım *Anadolu'dan Hikâyeler* ve *Cevizli Bahçe* adlı hikâye kitaplarından satın almak suretiyle himayesini gördüğüm Partimize bu defa *Denizin Çağırışı* adlı romanımı sunuyor ve halkevi kütüphaneleri ve okuma odaları için münasip görülen miktarda satın alınmasını rica ediyorum. Bu vesile ile hürmetlerimi sunuyorum.” Bu satırlar, CHP Genel İdare Kurulu Üyesi Sedat Çumralı imzasıyla cevaplanır ve %20 tenzilatla 25 adet kitabın alınacağı yazara bildirilir.

Bilbaşar'ın bir diğer başvurusu, 14/3/1944 tarihinde CHP, İzmir Vilâyeti İdare Heyeti Reisliği aracılığıyla olur. Genel Sekreterliğe gönderilen bu yazı, CHP Vilâyet İdare Heyeti Reisi Sedat Dikmen imzasını taşır:

“*Cevizli Bahçe* adlı eseri sanat mükâfatı jürisince takdir edilen ve Genel Sekreterlik tarafından halkevleri ve halkodaları kütüphaneleri için 425¹⁵ tane satın alınmak suretiyle mükâfatlandırılan, şehrimiz yazarlarından Kemal Bilbaşar'ın *Kahve Arkadaşlarım* ismi altında topladığı sekiz hikâyesi tetkikinize sunulmuştur.

Uygun görüldüğü takdirde basılmasına delâletinizi rica ederim. Saygılarımla.”

Yukarıda görüldüğü gibi Kemal Bilbaşar'ın *Kahve Arkadaşlarım* isimli kitabının alımı için CHP İzmir İdare Heyeti Reisi tavassut etmiştir. Ancak yazara ait arşiv dosyasında bu eserin satın alınıp alınmadığına dair herhangi bir belgeye rastlanamamıştır.

Ercüment Behzat Lav'dan “CHP Genel Sekreterliği Yüce Katına”

Arşiv belgelerinden Ercüment Behzat'a ait ilk yazışmaların 1940'ta olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶ Ankara Halkevi Başkanı, 27/6/1940'ta CHP Genel Sekreterliğine bir yazı yazarak o sırada Ankara Halkevi Rejisörü olan Ercüment Behzat'ın *Karagöz* adlı piyesi için Matbuat Umum Müdürlüğü'nden onay alındığını ve bu eserin sahnelenmesine müsaade edilmesini ister. Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü'nün piyes hakkındaki raporunda eserin “makineleşen Türkiye'nin kalkınma devresini” anlattığı, dilinin “güzel, tam sahne dili” olduğu ve teknik yönden de “iyi, tamamen orijinal ve uygun” bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca “Heyetin mütalaası” kısmında “bu eser köy hocalarının elinde kalkınma davasının

¹⁵ Bu sayı, CHP Genel Sekreterliğinin kitap alım ve ödeme listesinde 200 adet olarak belirtilmiştir.

¹⁶ Tüm yazışmalar için bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 855.377..1, Tarih: 28/12/1940.

propagandasını yapar bu itibarla yer alması faydalıdır” ifadeleri yer almaktadır. Tetkik heyeti; Ferit Celâl Güven, Behçet Çağlar ve Mecdi Kut'tan oluşmaktadır.

Karagöz'ün oynanmasına müsaade edilmesinin üzerinden altı ay gibi bir süre geçmiştir. Ercüment Behzat, 11/12/1940'tarihli bir yazıyla “CHP Genel Sekreterliği Yüce Katına” müracaat eder ve CHP'den yayınladığı şiir kitabının satın alınması ister: “İki nüshasını takdim ettiğim *Açıl Kilit Açıl* şiir kitabımın halkevleri kütüphanelerine alınmasını rica eder derin saygılarımı sunarım.” Bu satırlardan anlaşılacağı üzere yazar, Genel Sekreterliğe maddî ihtiyacından söz etmediği gibi “himaye” veya “korunma” isteğinde de bulunmaz. Nafi Kansu, 25/7/1941 tarihli bir yazıyla Genel Sekreterlikten Ercüment Behzat'a ödeme yapılması için ricada bulunur. Burada hemen belirtelim ki, 1941-1947 tarihleri arasında Halkevleri rejisörü¹⁷ olan Ercüment Behzat ile diğer yazarların müracaatları incelendiğinde *Açıl Kilit Açıl* adlı kitabın satın alınmasında, o zamana kadar ve daha sonrasında görülmemiş bir miktarın CHP'ce talep edilmesi ve ödemenin yapılması -ki bu miktar 500 kitap karşılığında 400 liradır- dikkat çekecek mahiyettedir.

Abdülhak Şinasi Hisar: “Eserin Neşrine Yardım Olmak Üzere...”

Arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla Abdülhak Şinasi, *Boğaziçi Mehtapları* ve *Fahim Bey ve Biz* adlı eserlerinin satın alınması isteğiyle CHP'ye müracaat etmiş, eserlerinden örnek nüshalar göndermiştir. Ancak yaptığımız araştırmada özellikle bu iki başvuruyu gösteren mektuba rastlanamamıştır. CHP'nin cevabî yazısında bu eserlerin komisyonca incelenip alınmasına karar verildiği belirtilmiştir. CHP Genel Sekreterliği, 8/1/1942 tarih ve Nafi Kansu imzalı bir yazıyla Abdülhak Şinasi'nin *Fahim Bey ve Biz* adlı kitabından 400 adet satın alınacağı ve karşılığında 300 lira ödeneceğini onaylamıştır. Yine aynı şekilde CHP Genel Sekreterliği, tarihsiz ve Nafi Kansu imzalı bir yazıyla Abdülhak Şinasi'ye *Boğaziçi Mehtapları* adlı eserinden 425 adet satın alınacağını ve %20 tenzilattan sonra da kendisine 425 lira ödeneceğini bildirmiştir.¹⁸

Abdülhak Şinasi, bu iki kitabı dışında CHP Genel Sekreterliğine yeni bir müracaatta bulunmuş ve *Çamlıca'daki Eniştemiz* adlı eserinden de satın alınmasını istemiştir. Mektupta “eserin neşrine yardım olmak üzere halkevleri için tensip buyurulacak miktarda” kitap satın alınması ricası vardır:

“*Çamlıca'daki Eniştemiz* adlı eserimden iki nüshasını ilişik olarak yüksek makamınıza takdim ile şeref bulur, eserin neşrine yardım olmak üzere halkevleri için tensip buyurulacak miktarda alınmasına müsaadenizi rica ederek derin saygılarımı sunarım.” Hisar'ın başvuru yazısında tarih yazılmamıştır. Fakat,

¹⁷ Eser Demirkan, *Ercüment Behzad Lav –Hayatı, Sanatı, Eserleri-*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2002, s. 22.

¹⁸ Bu belgeler ve yazarın *Çamlıca'daki Eniştemiz*'in satın alınması isteğiyle yazdığı mektup için bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 868.420..1, Tarih: 28/12/1945.

mektup CHP Genel Sekreterliğince 4 Ekim 1944'te kayda alınmıştır. CHP Genel Sekreterliği, cevabî yazıda eserin inceleneyeceğini bildirir ve komisyon tarafından yapılan değerlendirmede yazarın kitabından 255 adet satın alınacağı kararı çıkar. Kitap başına 200 kuruş ödenecek; ancak %20 tenzilat yapılacaktır. Nihayetinde Abdülhak Şinasi'ye CHP Genel Sekreteri Nafi Kansu'nun 22/11/1945 tarihli onayıyla 408 lira ödenmiştir.

“Ciddî Bir Para İhtiyacı İçinde Bulunan” Halit Fahri Ozansoy

Halit Fahri, 14/2/1940, 2/7/1942, 6/7/1943 ve 8/8/1943 tarihlerinde CHP'ye başvurmuş; eserlerinin satın alınması yoluyla kendisine himaye lütfunda bulunulmasını arz etmiştir.¹⁹ Yazar, ilk defa *Fedakârlık* isimli piyesinin satın alınması isteğiyle partiye mektup yazmıştır. Verdiği adresten anlaşıldığı üzere bu sırada Kabataş İnönü Kız Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapmaktadır. CHP Genel Sekreterliği, 9/2/1940 tarih ve Nafi Kansu imzalı yazıyla, bu başvuruyu müspet karşılamış ve oyunda bazı değişiklikler yapılması kaydıyla piyesin satın alınacağını kendisine bildirmiştir.

Halit Fahri, ayrı bir çalışma konusu olacak bu değişiklikleri kısa bir zamanda tamamlamış ve CHP Genel Sekreteri A. F. Tuzer'e göndermiştir:

“Bay Dr. A. F. Tuzer

CHP Genel Sekreteri

Erzurum Mebusu-Ankara

Fedakârlık isimli piyesimde emir buyurulan tadilleri yaparak eseri tekrar takdim ediyorum.

Büyük teveccühünüzden aldığım cesaretle bir diğer ricada daha bulunacağım:

Arkadaşım Bay Reşat Nuri Güntekin'in delâletiyle *Çocuk Delileri* isimli, halkevleri için üç perdelik bir de vodvil yollamıştım. Mümkünse bu eser hakkındaki karar ve lütfunuzun da tacilini büyük himaye ve dostluğunuzdan diler ve teşekkürlerimle derin saygılarımı sunarım.”

Halit Fahri'nin gerekli düzenlemeleri yapmasının hemen ardından CHP Genel Sekreterliği, *Fedakârlık* piyesi için İş Bankası aracılığıyla yazar adına 75 lira gönderir. Ozansoy, bu sırada Galatasaray Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapmaktadır.

Yukarıdaki satırlarda görüldüğü gibi Halit Fahri, CHP'den *Fedakârlık*'ın dışında bir de *Çocuk Delileri* adlı eserinin satın alınmasını istemektedir. Fakat bu eseri Genel Sekreterlikçe satın alınmamıştır. Aradan iki yıl geçer ve Ozansoy, 2/7/1942 tarihinde CHP Genel Sekreter Muavini Nafi Kansu'ya bu eserle ilgili bir mektup yazar. Bu mektuptan öğrendiğimize göre yazar, üç perdelik bir komedi

¹⁹ Halit Fahri'nin eser satın alınması isteği ile farklı tarihlerde kaleme aldığı 5 mektup ve CHP tarafından yapılan yazışmalarla ilgili belgeler için bkz., *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 5. Büro, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 863.404..1, Tarih: 22/5/1944.

hazırlamış ve Reşat Nuri'nin tavassutu ile CHP Genel Sekreterliğine takdim etmiştir. Yazarın ifadesine göre, eserin halkevlerinde temsil edilmek üzerine satın alınması kesinleşmiş; ancak ödeme bir türlü gerçekleşmemiştir. "Ciddî bir para ihtiyacı" içerisinde bulunan Halit Fahri, bunun üzerine şu satırları kaleme alır:

"Bay Nafi Atuf Kansu

CHP Genel Merkezinde Giresun Mebusu

Sayın Bay,

Bay Reşat Nuri'nin tavassutu ile halkevlerinde temsil edilmek üzere "*Çocuk Budalaları*"²⁰ isimli üç perdelik bir komedi hazırlamış ve takdim etmişim. Tetkik neticesini beklediğim bu eserin son kat'î kabul muamelesinin hitam bulduğunu bu defa yine arkadaşım bana bildirdi. Ciddî bir para ihtiyacı içinde bulunduğum cihetle tahrir ücretini mümkün olan süratle göndertmek lütfunda bulunmanızı rica eder ve bu suretle eski bir muharririnize büyük bir dostluk göstereceğinizi arz ile saygılarımı sunarım."

Halit Fahri'nin bu mektupta belirttiğine göre, muhtemelen Reşat Nuri'nin verdiği haber doğrultusunda, eserinin satın alınması kesinleşmiştir. Ancak CHP Genel Sekreterliğinin Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü'nden istediği raporda, oyunun sahneye konulamayacağına karar verilmiş ve 13/7/1942 tarihinde H. Türkmen imzasıyla yazara şu cevap gönderilmiştir:

"2/7/1952 tarihli mektubunuza cevaptır.

Çocuk Delileri adındaki tiyatro eserinizin halkevleri repertuarına alınmasını tamamlayacak olan formalitenin son safhasında, "Devlet müessesesine merbut Şehir Tiyatrosunda bu kabil piyeslerin temsili muvafık görülmemekte olduğu" Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından bildirilmiş olduğundan halkevlerinde de temsil edilmesine imkân görülmediğini bildirir saygılar sunarım."

Halit Fahri, aldığı bu olumsuz cevapla partiden beklediği yardımın suya düştüğünü görür ve yeni bir çalışma gayreti içerisine girer. Dört ciltlik bir tiyatro tarihi yazmayı plânlamaktadır. Bu doğrultuda eserin ilk üç cildini Yunan tragedyasına ayırmıştır. Telif ettiği üç cildi, 8/8/1943 tarihli bir mektupla CHP Genel Sekreter Muavini Nafi Kansu'ya gönderir. Ozansoy'un mektubunda maddî sıkıntılardan söz edildiği dikkat çekmektedir. Mektubun son satırları şu şekildedir:

"Tetkikin neticesini sabırsızlıkla bekleyeceğim. Eserleri bizzat kendim Ankara'ya getirmeği ve bu vesile ile ziyaretinizde bulunmağı pek arzu ederdim. Fakat maddî bazı imkansızlıklar bu seyahati şimdilik tehir etmeme sebep oldu, buna müteessirim.

İltifat ve teveccühünüze tekrar teşekkürlerimle derin saygılarımı sunarım."

Bu mektubun üzerinden üç ay gibi bir süre geçer. Halit Fahri'ye eserinin incelenmekte olduğuna dair Nafi Kansu imzasıyla bir cevap gelir; ancak maddî

²⁰ Bu isim diğer mektup ve yazışmalarda *Çocuk Delileri* şeklinde geçmektedir.

sıkıntılar yazarı, yine aynı kişiye yeni bir mektup yazmaya iter. Ozansoy, bu mektupta maddî yönden büyük sıkıntılar içerisinde olduğunu ve bir an evvel eserinin satın alınmasını, bu mümkün olmaz ise de kendisine bir miktar avans verilmesini ister:

“27/9/1943 tarihli mektubunuzda, Yunan trajedisine ait dört ciltlik eserim hakkındaki iltifatınızın şükranını ifadeden âcizim. Bu naçiz emeğimin bu suretle takdir edilmesi, teveccüh ve itimadın her zaman minnettarı olduğum Partime karşı derin bağlılığımı teyide yeni bir vesile olmuştur. Bunun için de teşekkürlerim sonsuzdur.

Mektubunuzda eserimin incelenmekte olduğuna ve neticenin bildirileceğini de ilâve buyurmuştunuz. Bu neticeyi daima heyecanla beklemekteyim. Aynı zamanda, arzu ve havale edildiği takdirde, bu tiyatro tarihlerinin Lâtin ve Fransız tiyatrolarına ait diğer kısımlarını da hazırlamağa başlamak ve yine yüksek tetkikinize arz etmek için bu ilk tetkikin bana müspet ve kat’î bir müjde getireceğini kuvvetle ummaktayım. Ancak acaba inceleme şimdi sona ermiş midir, yahut ermek üzere midir? Bu münasebetle, son zamandaki maddî hayat güçlüklerimi (bilhassa eşimin uzun bir tedaviye lüzum hissettiren rahatsızlığından dolayı) biraz karşılayabilecek bir yardıma, avans suretiyle de olsa, ihtiyacımı gizleyecek durumda değilim. Bu itirafımı, ancak büyük teveccüh ve samimiyetimizin ve çok kıymetli dostluğunuzun verdiği cesaretle arz ettiğimden mazur göreceğinizi ümit ederim ve bu vesile ile de derin saygılarımı sunarım.”

Halit Fahri’nin bu mektubu 8/11/1943 tarihinde CHP Genel Sekreterliğinde kayda girmiş ve V. Büro Şefi Nafi Kansu tarafından üzerine şu cümleler yazılmıştır: “Kitabın baş tarafı Dr. Ali Süha’dadır. Alacağız, birleştireceğiz. B.oğ. H. Evine yollayacağız. 300 lira telif hakkı verilecek. Kitabın basılması Beyoğlu halkevine yazılacak. Tab’ ücreti buradan verilecek.” Mektup üzerine bir de Dr. Ali Çamlıca tarafından şu not düşülmüştür: “Halit Fahri’nin eseri ilişiktir. Ben okudum ve çok faydalı gördüm. Evveliyatı Dr. Ali Süha’dadır.”

Bu mektuplardan anlaşılacağı üzere Halit Fahri, yaşadığı sıkıntıların tesiriyle CHP’ye sığınmış ve eserlerinin satın alınması yoluyla kendisine yardım edilmesini istemiştir. Bu müracaatlar üzerine -elde bulunan kayıtlara göre- 75 lira karşılığında *Fedakârlık* adlı piyesi satın alınmıştır.

Buraya kadar ifade ettiklerimizi özetleyecek olursak, Cumhuriyet’in ilânından sonra CHP’nin tek parti olarak uzun müddet iktidarda kalması, gerek partililer, gerekse halk arasında “parti devlet” anlayışına sebebiyet vermiş; bu anlayış ise, “parti”ye devlet, “devlet”e de parti gözüyle bakılmasını netice vermiştir. Haliyle bu durum, çözüm aranan hemen her meselede CHP’nin tek müracaat kaynağı olmasını doğurmuştur. Bu sebeple, bazı yayın evi ve yazarlar, içinde buldukları maddî sıkıntılardan kurtulmak emeliyle CHP Genel Sekreterliğine mektuplarla başvurmuş, neşrettikleri kitapların CHP tarafından alınmasını, bu vesileyle de kendilerine yardım edilmesini istemişlerdir.

CHP Genel Sekreterliğinden himaye bekleyen ilk mektuplara, 1938 yılından sonra rastlanmaktadır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kayıtlarına göre, 1938 yılına kadar şair, yazar veya herhangi bir yayınevi sahibinin devlete müracaat ederek yardım talebinde bulunması vaki değildir. Bu yıllarda, şair ve yazarların birçoğunun milletvekilliği sıfatını taşıması, söz konusu durumun anlaşılabilir olmadığını ortaya koymaktadır. Yazar ve kitap evi sahiplerinin yardım isteme gayesiyle CHP'nin kapısını çalmaları 1938-1951 tarihleri arasında yoğunlaşmaktadır. Bunda özellikle 1946 yılına kadar devam edip tüm dünyayı etkileyen ekonomik sıkıntıların tesiri olsa gerektir. 1938-1951 tarihleri arasında yardım talep eden 15 mektup tespit edilmiştir. Bunlar, üçü 1938, biri de 1939'da olmak üzere Refik Ahmet'in dört; 1940'ta Ercüment Behzat'ın bir; 1940, 1942 ve ikisi de 1943 tarihlerinde olmak üzere Halit Fahri'nin dört; 1943'te Kemal Bilbaşar'ın bir; 1944'te Abdülhak Şinasi'nin bir; biri 1945, ikisi de 1951 tarihlerinde olmak üzere İbrahim Hilmi'nin üç ve 1948'de de Ahmet Halit'in bir mektubundan oluşmaktadır. Bunlardan Refik Ahmet'in iki, Ercüment Behzat, Halit Fahri, Kemal Bilbaşar ve Abdülhak Şinasi'nin birer mektubu CHP Genel Sekreterliğince müspet netice verecek şekilde cevaplandırılmıştır. Diğer başvurular ise, ya cevaplandırılmamış ya da menfi sonuçlanmıştır. Yayınevi sahiplerinden İbrahim Hilmi, CHP'nin hem iktidar devri; hem de muhalefette kaldığı dönemde partiye müracaat etmiş, "sadık bir partili" olarak kendisine el uzatılmasını istemiştir. Fakat bu çağrılar, CHP'nin iktidarda olduğu senelerde dikkate alınmamış; daha sonrasında ise, olumsuz bir cevapla karşılık bulmuştur. Ahmet Halit de hemen aynı akıbetle karşılaşmış, parti yetkililerinden mektubuna cevap alamamıştır.

Yazarlar arasında, halkevleri rejisörü Ercüment Behzat'ın başvurusu -resmî kayıtlara göre herhangi birinin tavassutu olmadan- 400 kitap alımıyla neticelenmiş; buna karşılık diğer yazarlardan bir kalemde bu nispette eser satın alınmamıştır. Yukarıda verdiğimiz isimlerden, kitaplarını satabilmek için en fazla çaba sarf eden yazar Refik Ahmet Sevengil'dir. Eserlerinin satın alınması suretiyle kendisine yardım edilmesini farklı tarihlerdeki beş mektubu ile CHP'den istemiş; ancak derdine derman olabilecek bir destek alamamıştır. Bu yazarı Halit Fahri takip etmektedir. Ozansoy da partiden yardım isteğinde bulunmuş, ne derece ihtiyaç içinde bulunduğunu açıkça bildirmiştir. Ne var ki, arşiv kayıtlarına göre, o da içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulabilecek bir yardım görememiştir. Hâsılıkelâm, yazarların kaleme aldığı mektuplar, bir-iki kitaptan bir miktar satın alınması gibi küçük ihtiyaçlar içeriyorsa, CHP'ce müspet karşılanmıştır. Daha büyük talepler ise, ya karşılıksız bırakılmış; ya da olumsuz cevaplandırılmıştır. Yayınevi sahiplerinin müracaatları, yazarlarınkine benzer bir şekilde neticelenmiş; gerek İbrahim Hilmi, gerekse Ahmet Halit, "partili" olma vasfını da kullanarak yaptıkları başvurulardan olumlu bir sonuç alamamışlardır.

Ekler:

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

HİLMİ KİTAPHANESİ

İBRAHİM HİLMİ

ANKARA CADDESİ S. 32
İSTANBUL
KURULUŞ TARİHİ 1945

ESKİ İSLÂM VE ASKERİ
KİTAPHANESİ

TELEFON: 20090
TELEGRAF: İDLMEN
POSTA KUTUSU: 208

21/12/1945

Cumhuriyet Halk Partisi

Genel Sekreterliği Yüksek Makamına

ANKARA.

Dileğim,

I. Bundan tam elli sene önce (21/1/1896)da Babı-İnâ caddesinde ilk Türk Kitaphanesini açmıştım. O vakit pek genç yaşta ve pek küçük bir sermaye ile işe başlamıştım. Kitaphanemin ilk adı "Eldem Kitaphanesi" idi. Sonra askerî kitaplar neşriyatına başlamıştım. Kitapları niçin neşriyatını orducuların propagandası için üzere tek başıma isinle ve bğünkü ordu mantıklarında seyahata çıkmıştım. Şarkî ve garfî Trakya'ya, kısmen Makedonya'ya, Tesalyaya gzmüş, Osmanlı-Yunan muharebesi harp sahalarını deşerek ve bu harpın tarihini bastık üzere epeyce abona toplanmıştım. Topladığım bu paralarla hayli askerî kitap basmış, orducuların üzere ve zabitleri, Harbiye ve Toprak mektepleri talebeleri arasında Kitaphanem büyük bir hüsnü kabul görerek ondan sene içinde 200 kadar askerî kitap neşriyatmıştım.

A. Mısır-Şarkî çevrinde bu askerî neşriyatın başka Rus-Japan harbine dair 5 ciltlik büyük bir eser, Kuvvâ-ı Milliye cep atması, bulma ve mekteplere ait unuttuğu atması, haritalar, ilmi eserler neşriyatmıştım.

B. Neşriyat

Belge 1: İbrahim Hilmi'nin 1945'te CHP Genel Sekreterliğine yazmış olduğu mektubun ilk sayfası

AHMET HALİT KİTABEVİ
İSTANBUL - ANKARA CADESİ - 121

Posta Kutusu: 175 Telefon: 23922

İstanbul, 27 / 2 / 1948

1678

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ	
T. 1.3.1948	ERİ
No. 78822	

Sayın Bay Fikret Silay

C. H. P. Genel Sekreteri,

Sizi ilk defa olarak şahsım için rahatsız ediyorum. Rahatsızlığımın ilâveten zatülcenp oldum. Dört aydır yatak içindeyim. Dukkânla uğraşamıyorum. Çoluk çocuk elinde kaldı, Tanrının takdiri ne ise o olacak. Biraz sıkıntıyı uğrayarak evimi Emniyet sandığına terhin ettim. Günlük yaklaştı. Hayli sıkıldım. Eskiden Partinin kitapçılardan kitap satın aldığını hatırladım. Son zamanlarda tahsisat yok diye almıyorlarmış. Bilmem yine bu durum devam ediyor mu? Ediyorsanız sağ olun. Benim için hususî muameleyi asla istemem. Yok, yardım imkânı varsa ve gönlünüz de 10 yıl aralıksız ve feragatle kartıye hizmet eden ve hiçbir karşılık beklemeden hasta bir arkadaş yardım arzu ediyorsa bendenizi iki satırlık haberdar buyururuz. Şayet imkân yoksa hiç rahatsız olmayın, vevap almayan imkân bulunmadığını anlamış olurum. Olse de olmasa da sağ olun. Ellerinizden saygı ile öperim.

Kişi

Sayın muhbir Benalca

1/7/1948

G.Ç

*Kitaplıklar
2. III - 1948*

*Kitaplıklar
2. III - 1948*

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara 23.VI. 138

ilk kezini tetkikine
 arz edilmek üzere nakletti.
 Saygılı Say İncedayı 318137
 kısa bir zaman için Ankara'ya
 gelebilmiş olmam fırsatından
 istifade ederek ziyaretinize geldi-
 ğim uzun boylu konuşma fırsatı
 rasul olmadı.

Köyün yolu isimle nezrettiğimin
 hikâye kitabımdan bir sayısını
 takdim ediyorum. Genel sekre-
 terliğe de iki kitap ile bir mek-
 tup gönderdim. Kitaptan Halber-
 lerini için satın alınması husu-
 sunun lütfü ve himayemizi
 rica ederim. Evvelce de "Açlık"
 isimli romanımı takdim etmiş
 bu ricada bulunmuşum;
 lütfunuzun tecellisi bu
 günlere rast gelirse pek
 mabul olacak.

Bu salâh İstanbulla
 hareket ediyorum; hürmetle
 vedâ ederim. Refik A. Sevensgil

BAZI YAYIN EVİ VE YAZARLARIN CHP'DEN YARDIM TALEPLERİ (1931-1951)67

Istanbul - 8/8/1943

EMELİYATLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET BAŞLIĞI

Sayın Bay Nafi Atuf Kansu

C.H.P. Genel Sekreter muavini, Kırklareli mebusu

Ankara

115
File kılıcı
C. H. P. Genel Sekreterliği
9 Ağustos 1943
T. 67465

Kapalı Kaf

Büyük teşvik ve teveccühünüzle yazmaya başladığım tiyatro tarihinin ilk serisini teşkil edecek olan Yunan Tragedyası I, II, III üncü kitaplarını taktim ediyorum. Bu serinin dördüncü son cildi olan E u r i p i d e s'in de son sayfalarını yazmaktayım, hartaya onu da taktim edeceğim. Bu gönderdiğim eserlerden sonra Yunan Komedyası ve Lâtin tiyatrosu tarihleri yazılacaktır.

Tetkikin neticesini sabırsızlıkla bekliyeceğim. Eserleri bizzat kendim ankara'ya getirmeyi ve bu vesile ile de ziyaretinizde bulunmayı pek arzu ederdim. Fakat maddi bazı imkânsızlıklar bu seyahati şimdilik tehir etmeme sebep oldu, buna müteessirim.

İltifat ve teveccühünüze tekrar teşekkürlerimle derin saygılarımı sunarım.

Halit Fahri Ozansoy

Eser tetkik komisyonunca
incelenmektedir.

Doç. Dr. Fahri Ozansoy

Adres: Halit Fahri Ozansoy

Lalahatun so. N° 13, Büyükkada

Istanbul

İstanbul t./XI/1943

Sayın Sayı Nafi Atıf Kansu:

T.B.K. Merkezî idare heyeti üyelerinden, Kurklarali mebusu

Arkadaş

29/7/1943 tarihli mektubunuzda, yunan trajedisi-
sine ait dört ciltlik eserler hakkındaki iltifatınızın yücranına ifadedeñi-
ria. Bu mâğîlî teşvîhin bu suretle takdir edilmesi, tevessül ve itimadın her
zaman minnetleri olduğum Partimize karşı derin bağlılığın teyide yeni bir vesî-
le olmuştur. Bunun için de teşekkürlerim sonsuzdur.

Mektubunuzda eserimin incelenmekte olduğuna
ve neticenin bildirileceğini de ilâve buyurmuşunuz. Bu neticeyi daha keye-
rânla beklemekteyim. Aynı zamanda, konu ve kavale edildiği takdirde, bu ti-
patro tarihî eserlerin İslâm ve İslâmî ilâyetçilerine ait diğer kısımlarını da
hazırlanmaya başlamak ve yine yukarıdaki tetkiklere esas olmak için, bu ilk tetki-
tin, hana, muhtet ve kâğıtlarında getireceğini kuvvetle ummaktayım. Ancak
sonra incelenen gizli konu ermiş midir, yahut başka üzere midir? Bu münasibet-
le, son zamanlardaki sadîk hayat güçlüklerini (bilhassa eginin uzun bir tedaviye
lüzumu hissettiren rezistansizliğinden dolayı) biraz karşılayabilecek bir yardıma,
avans suretile de olsa, ihtiyacın gilliyeniz durumda değilim. Bu itirafını,
ancak, bîyana tevessül ve şerîhiyetiniz ve çok kıymetli dostluğunuzun verdiği
tesanüetle arzettiğimden mahrum olacağınızı umit ederim, ve, bu vesile ile de
derin teşekkürler sunarım.

Konu: basım için Halit Fahri Özcan'ın
müracaatı. Halit Fahri Özcan'ın 29/7/1943 tarihli
mektubuna istinadla, fakat vâkıf olarak
kütüphanesi bulunan Berçegün Kütüphanesi
Yayıncılık İhtisas Kurulundan

Adresi: Halit Fahri Özcan'ın kütüphanesi

Milletkütüphanesi no. 13, meydanında

-İstanbul-

8 Temmuz 1943	1031
011113	Em: